

המלצת קריאה

שם המסמך: נייר עמדה משותף - החלמה בשירותי בריאות הנפש העתידיים.

מחברים: Care Services Improvement Partnership (CSIP), Royal College of Psychiatry
(RCPsych), & Social Care Institute for Excellence (SCIE).

שנת פרסום: 2007

Care Services Improvement Partnership, Royal College of Psychiatrists & Social Care Institute for Excellence. (2007). *A common purpose: Recovery in future mental health services*. (Joint Position Paper 08). London: Social Care Institute for Excellence. <http://www.scie.org.uk/publications/positionpapers/pp08.pdf>

במסגרת פרויקט חומר מקצועי בעברית של אתר יספר"א, סוכם על-ידי אילה פרידלנדר כץ

מסמך זה הוא נייר עמדה, פרי עבודה של שיתוף פעולה בין שלושה ארגונים גדולים בבריטניה: "שותפות לשיפור שירותי טיפול", "הקולג' המלכותי לפסיכיאטריה", ו"המכון למצוינות בשירותים חברתיים". מבחינה זו, מדובר בנייר עמדה רחב אשר פורש זווית רב-מקצועית ביחס לעתיד השירותים בבריאות הנפש, באוריינטציה של החלמה כקונספט מוביל. המסמך נכתב על-ידי נציגים בכירים משלושת הארגונים, בהובלת מנהל בכיר ממשד הבריאות הבריטי, אשר היוו קבוצת היגוי ליצירת נייר עמדה המבוסס על הבנות משותפות. כוונת המסמך לתרום ולתמוך בפיתוח רעיונות, תכניות, שירותים ופרקטיקה המבוססים על מושגים עכשוויים של החלמה. הוא מתבסס על האמונה הבסיסית בכך שאימוץ החלמה כתכלית מרכזית המנחה את שירותי בריאות הנפש, מדגישה תקווה ויצירתיות על-פני התפכחות מאשליות ותבוסה. המסמך מציב את הקונספט של החלמה בקונטקסט של פיתוח לאומי ובינלאומי של דיון ועיצוב הפרקטיקה, המבקש לגלות הגדרות וכן אתגרים והשלכות של אימוץ גישה זו. אתגרים אלה כוללים חשיבה מחדש על כמה מתפישות היסוד, למשל, מה המשמעות של להיות ארגון הנותן שירות; מה המשמעות להיות עובד מקצועי; מה משמעות הדבר להיות צרכן של שירותים? או להיות קרוב-משפחה? וכיצד אנו שופטים יעילות של טיפולים ותמיכות. המסמך מתייחס לתמונת המצב בבריטניה, עם תחילת פיתוח אוריינטציה של החלמה, וצורך באג'נדה מחקרית שתאיר כיוונים לפיתוח עתידי.

המסמך פורש תחילה את הידע המצטבר לגבי החלמה בבריאות הנפש. סקירה זו כוללת מבט היסטורי על החלמה, הגדרות של החלמה, תמות אופייניות להחלמה, טרמינולוגיה ומושגים בחקר החלמה, ובסיס הראיות המחקריות להחלמה. המסמך משלב מידע לגבי תכניות וארגונים בהובלת צרכנים, ולגבי יוזמות לפיתוח שירותים במגוון ארגונים וסקטורים.

עקרונות הבסיס לשירות מכוון החלמה, על בסיס ידע מחקרי שנסקר, כוללים: מאמץ לשיפור הבריאות והרווחה הנפשית; מעבר מדגש על פתולוגיה לדגש על בריאות וכוחות; תקווה ואמונה בשינוי חיובי; משמעות ותכלית רוחנית של מצוקה; חשיבה על תמיכות כסיוע של מנטורינג, במקום גישה של פיקוח והשגחה; גילוי הזהות האישית כסוגיה תרבותית; הכלה חברתית (בדיוור, בתעסוקה, השכלה, ופנאי); העצמה דרך מתן מידע, שינויי-תפקיד, טיפול-עצמי; מודעות לשימוש בלשון חיובית בניהול המחלה וההתמודדות; טיפוח ועידוד של ידע אישי בפרקטיקה המקצועית; ונטילת סיכונים יצירתית כתחליף לגישה של זהירות-יתר בהערכת סיכון. ידע זה מהווה בסיס להתבוננות על התוויית מדיניות והכשרת עובדים, אשר יובילו למתן שירותים מכוון-החלמה. "מסמך זה מהווה הזמנה לכולנו לבחון כיצד ההשלכות של עבודה מכוונת החלמה יכולות להיות מיושמות בכל אחד מהארגונים והמסגרות, מתוך הכרה בכך שאנשים וארגונים באופן בלתי נמנע מתחילים בתהליך זה מנקודות מוצא שונות במסע שלהם" (עמ' vii). במסגרת הסיכום הנוכחי נתמקד בפרק העוסק בשינויים המשתמעים מפרדיגמת החלמה לגבי מדיניות וכוח-אדם מקצועי.

מדיניות, שינויים בכוח העבודה והחלמה

המחברים מתארים שורה של מסמכי מדיניות רשמיים, אשר מעניקים יחדיו מסגרת מנחה להתוויית מדיניות בתחום בריאות הנפש, בהלימה לאוריינטציה של החלמה. ראשית, "מסגרת העבודה הלאומית לשירותי בריאות הנפש" (The National Service Framework for mental health), מציבה בסיס להחלמה בשירותים, בהדגישה אלמנטים של מידע, העצמה, שותפות, טיפול מבוסס-קהילה, תמיכה במשפחות וקידום בריאות. הסטנדרטים שאותם מגדיר המסמך מנחים צוותים לפעול לקידום הבריאות הנפשית והכללית, לקידום הכלה חברתית, שיפור הנגישות לשירותי רפואה ראשונית, כתיבת תכניות לטיפול שניוני, ומתן טיפול ביתי במידת האפשר. משפחות ודמויות תומכות זכאיות אף הן לפי סטנדרטים אלה להערכת צרכיהן. למסמך זה נלווה פרסום רשמי נוסף, הכולל הגדרות של משאבים הדרושים כדי לתמוך בסטנדרטים שהוצבו, כולל התייחסות להתערבות במצבי משבר, צורך בצוותים לטיפול ביתי ועובדים מומחים נוספים.

כמה מסמכים רשמיים נוספים מטעם משרד הבריאות הבריטי וגורמי ממשל אחרים מתמקדים בסוגיות ספציפיות של שירותים מכווני החלמה:

א. תכנית משרד הבריאות ליצירת מגע עם מתמודדים (Reaching out), המתמקדת בהכלה חברתית, ומהווה דוגמה ליוזמת מדיניות חדשה, אשר מכירה בקשר בין בריאות הנפש לבין הדרה חברתית, ומספקת הזדמנויות לפיתוח שירותים מכווני-החלמה.

ב. תכנית של ועדת שרים ליצירת שירותים בהובלת צרכנים, המתמקדת בבחירה של טיפולים ושירותים, מידע, מתן ערך לאינדיבידואליות, הגברת השוויון בין קבוצות אוכלוסיה, הבנה של צרכים מקומיים, העדפות של מטופלים ושיפור מעורבות של צרכנים ושל הציבור.

ג. תכנית לשיפור סיכויים עבור אוכלוסיות עם מוגבלויות- מסמך מטעם משרד ראש הממשלה, היחידה לאסטרטגיה, שיעדו "להבטיח כי עד שנת 2025 צריכים אנשים עם מוגבלות בבריטניה לזכות במלוא ההזדמנויות והבחירות לשיפור איכות חייהם, לקבל את הכבוד וההכלה כתברים שווים בחברה" (עמ' 10). האמצעים כדי לנוע לעבר היעד הזה כוללים מתן תקציבים אישיים

(Individual budgets), תמיכה למשפחות ולצעירים, ועזרה בהשגה ושמירה על תעסוקה בליווי תמיכות, הכשרות ורפורמה במדיניות ההטבות הממשלתיות.

ד. תכנית "Our health, Our care, Our say" של משרד הבריאות הבריטי, אשר תומכת בטיפול גישת החלמה בכלל השירותים החברתיים ושירותי הבריאות. תכנית זו מגדירה ציפייה מארגונים וצוותים לערב קהילות בתהליכי קבלת החלטות. יינתנו תמריצים המעודדים טיפול מונע באוכלוסיה, ומיקוד בשמירת הבריאות וטיפול סגנון חיים בריא, שיפור התיאום בין שירותי בריאות ושירותים חברתיים, גישה גמישה יותר עבור מטופלים. העצמה צריכה להסתייע בהטמעה של תכניות בגישת "מטופל מומחה" (Expert-patient) ותכנון אינדיבידואלי של הטיפול הבריאותי והחברתי למצבים ארוכי-טווח. תכנית זו מתייחסת לתמיכה רבה יותר בדמויות המטפלות (Carers) ואסטרטגיה לאומית עדכנית לתמיכה במשפחות; הרחבת התשלומים הישירים, ומתן טיפול בהכוונה עצמית (Self-directed care) ותקציבים אינדיבידואליים שיתמכו בניהול-עצמי של הטיפול. המסמך אף מדגיש כי לגופים סטטוטוריים תפקיד ברור לעודד ולתמוך בהשתתפות.

ה. תמיכה בטיפול עצמי לאנשים המתמודדים עם מצבים ארוכי טווח: מסמך של משרד הבריאות המתאר את בסיס הראיות של טיפול בהכוונה עצמית, ומצביע על כך שמודל זה יכול להפחית שימוש בשירותי אשפוז ורפואה, ולחסוך בהוצאה על תרופות. המסמך מציין כי שירותים צריכים להיות מעוצבים מחדש כך שמטופלים והציבור יהיו לשותפים אמיתיים בטיפול שלהם עצמם. מכאן גם נגזר צורך בכך שהכשרות בכל המסגרות האקדמיות יכללו לימוד הכישרים הנדרשים לתמיכה בטיפול-עצמי בתכניות הלימודים.

ו. פרסום של משרד הבריאות הבריטי המיועד לעובדים מקצועיים, מתמקד בצורך לפתח צוותים חזקים בעלי יכולת גבוהה, שיוכלו להוביל תפקידים חדשים כגון טיפול במצבי משבר, טיפול קהילתי אינטנסיבי ועוד. המסמך מתמקד בהכשרות לתפקידים הדורשים עבודה גמישה ויצירתית, ובפיתוח אוריינטציה של החלמה, כך שתתקיים על פני כלל השירותים בבריאות הנפש. מסמכים נוספים של ארגונים ממשלתיים כוללים תכניות כגון: פיילוט להפעלת מימון שירותים בתקצוב אישי; תכנית לחיזוק קהילתי מקומי, באמצעות העצמת תושבים להשפיע על פיתוח שירותים, ופעולות לאיזון יחסי הכוחות בין הממשלה המרכזית, הממשל המקומי, הקהילה המקומית ונותני שירותים מקומיים, תוך הגברת חופש הפעולה להביא את השינויים שבהם הם מעוניינים; תכנית לקידום בריאות ורווחה נפשית של משרד הבריאות, שאף היא מעודדת מעורבות של קהילות מקומיות בעיצוב השירותים לפי צרכיהם, בשיתוף עם ארגונים מסחריים, גורמי ממשל וארגוני המגזר השלישי;

תכנון כוח-עבודה

יישום של רעיונות חדשים ומדיניות אל תוך הפרקטיקה המקצועית דורש פיתוח משמעותי של כוח העבודה, ובבריטניה כיום נעשית בהקשר זה פעילות סביב הגדרה מחדש של כוח העבודה בבריאות הנפש אשר משלבת גישות של החלמה. "מסגרת העבודה הלאומית לשירותי בריאות הנפש" מציבה עשר יכולות מקצועיות חיוניות, ובאופן ספציפי כוללת קידום החלמה. מיומנויות אלה מתוארות כחיוניות לכל עובדי בריאות הנפש, כפלטפורמה בסיסית המציידת את כוח העבודה המקצועי ומאחדת אותו סביב התכלית המשותפת של קידום החלמה, מלבד פיתוח

מיומנויות לקידום החלמה, כל אחד מהמקצועות המסורתיים בבריאות הנפש החל בתהליך של בחינה כיצד לפתח את הפרקטיקה ואת העובדים המקצועיים בדרכים שהולמות את הדגש על החלמה.

המחברים מתייחסים לשורה של מקצועות מסורתיים המעורבים במתן שירותים בבריאות הנפש, ומתארים עמדות והתייחסויות רשמיות של בעלי מקצועות בנוגע להחלמה. לעבודה הסוציאלית ניסיון רב בגישות ממוקדות-אדם ובגישת עבודה שיתופית. עקרונות העבודה הסוציאלית, בהם העצמה וזווית של זכויות, משתקפים בתפקידים הספציפיים שמוגדרים עבור עובדים סוציאליים מוסמכים בחוק הבריטי ובמסמכים העוסקים בסטנדרטים של פרקטיקה מקצועית בשירותים חברתיים. עובדים סוציאליים מציעים הזדמנות לפיתוח של מודל חברתי בטיפול בבריאות הנפש, ולוקחים חלק בתכניות לפיתוח מקצועי בבריאות הנפש, באמצעות קבוצות עבודה.

החברה הפסיכולוגית הבריטית החלה לחקור את השלכות החשיבה על החלמה, בפרט בהתייחסותה למחלות נפש חמורות (SMI). נציגיה הצביעו על כך שכיוון שלא קיימת הבנה שלמה של הסיבות המורכבות להופעת מחלת נפש, הרי שהשירותים צריכים לכבד את ההבנה של כל אדם ביחס לניסיון האישי שלו, ולהכיר באנשים המשתמשים בשירותים כמומחים לגבי ניסיונם שלהם.

דיווח העוסק בהעסקת פסיכיאטרים יועצים מתייחס לתפקידם של פסיכיאטרים בקידום האג'נדה של החלמה. מסמך זה מציב את הצורך בעבודה מתוך שותפות עם סוכנויות וארגונים, לקידום שירותים מכילים ומעודדים החלמה. המסמך עומד על צורך בפיתוח שירותי תמיכה בעבודה, השכלה, פעילות חברתית ופנאי ותמיכה במשפחות. הקולג' המלכותי לפסיכיאטרים בשיתוף עם מוסדות נוספים להכשרת רופאים, מפתחים כיום הכשרה למיומנויות של תמיכה בטיפול-עצמי שתיכלל בהכשרה הבסיסית של הרופאים. בכך ארגונים אלה נענים להנחיות בדבר שינויים בפרקטיקה המקצועית, שפורסמו במסמכים רשמיים (לעיל).

גישת ההחלמה תואמת את המודלים הקיימים זה מכבר בתיאוריה ובפרקטיקה של הריפוי בעיסוק, אשר הדגישו את ייחודיות הפרט וזכותו לבחור ולקבוע את גורלו. עקרונות הריפוי בעיסוק מבקשים לאפשר ולהעצים אנשים להיות מסוגלים ובוטחים בעצמם בניהול חייהם, וכך לשפר את רווחתם הנפשית ולצמצם למינימום את השפעות המגבלה והמחסומים הסביבתיים.

פרספקטיבה של מקצוע הסייעוד מוצעת במסמך ממשלתי העוסק בהנחיות לגבי סיעוד בבריאות הנפש, ומנחה לשלב את עקרונות ההחלמה באופן נרחב, בכל היבט של פעילות מקצועית. משמעות הדבר כי אחיות ואחים מצופים לעבוד עם מטופלים ומשפחות על מטרות המשמעותיות עבורם, לבטא גישה חיובית ביחס לשינוי ולקדם הכלה חברתית.

התקדמות בפיתוח מקצועי של כל מקצועות בריאות הנפש, תומך באופן משמעותי בצמיחת כוח העבודה בכיוון של פרקטיקה מכוונת החלמה וממוקדת אדם. עולה כי הנחיות פורמאליות מצד גורמי הסמכות המקצועית (קובעי מדיניות וגורמי הרשות המבצעת), וכן שינויים בהכשרות, ושילוב עובדים מקצועיים בתכנון ועיצוב תכניות ההכשרה, תורמים יחדיו לפיתוח המקצועי במגוון מקצועות בריאות הנפש באוריינטציה של החלמה.

בהמשך לכך המסמך מתייחס להיבטים ספציפיים של מדיניות, בהם הבנת המגוון והערך של שונות רב-תרבותית, השתתפות של צרכנים, וכן מתייחס לפיתוח אוריינטציה של החלמה במדינות

אחרות. לבסוף, דן המסמך במדידת החלמה במסגרת עיצוב המדיניות והפרקטיקה, מציג דוגמאות של פרקטיקה מכוונת החלמה, ופורש דילמות וסוגיות שונות שנדונות במסגרת גישת ההחלמה. בפרקים האחרונים מתייחסים המחברים להשלכות של אימוץ גישת ההחלמה לפרקטיקה המקצועית ובצעדים עתידיים לפיתוחה.